

Iveta V a l e n t o v á (Bratislava)

SLOVENSKÉ TERÉNNÉ NÁZVY VO VAŇARCI V MAĎARSKU¹⁾

SLOVAK ANOIKONYMS (MINOR PLACE-NAMES) IN VANYARC (HUNGARY)

The paper deals with characteristics of Slovak anoikonims and Hungarian anoikonims that were adapted into the Slovak language from the Hungarian village Vanyarc. The village was founded by Slovak colonists after the Turkish occupation. The list of studied anoikonims includes all recorded variants of the name, the interpretation of its origin, the meaning of a common noun or a proper name the name in question originated from, word-forming suffix that created a name, folk etymology (if revealed by research) and onymic motivation. The author analyzes how the Slovak anoikonims function in communication, mainly in Hungarian language environment, how they have been maintained or adapted from the phonetic, morphological or word-formation points of view. The anoikonims are also categorized according to the scheme of basic structures of Slovak anoikonims. The material obtained and processed can be further used in areal and digital processing of Slovak anoikonims.

Keywords

anoikonims (minor place-names), Slovak – Hungarian environment, structural types, Vanyarc

Terénne názvy (anojkonymá) v slovenskej onomastickej terminológii sú názvy²⁾ nesídelných objektov, ktoré sú pevne fixované v krajine. Zaraďujú sa k nim predovšetkým oronymá (fyzickogeografické názvy, čiže názvy geografického reliéfu, akým je napr. pohorie, vrch, dolina, nížina ap.), chotárne názvy (názvy hospodársky využívaných objektov, ako sú polia, pasienky, záhrady, vinice, lesy ap.), hydronymá (vodné názvy, napr. názvy riek, jazier, vodných nádrží, rybníkov ap.), speleonymá (názvy jaskýň a priepastí), hodonymá (názvy dopravných ciest³⁾) a názvy objektov a javov, ktoré nie sú určené na bývanie, napr. kameň, božia muka, výšková kóta (v minulosti

---

¹⁾ Maďarský názov obce je Vanyarc, slovenský štandardizovaný názov je Vaňarec, ale vžitý slovenský názov v Maďarsku je Veňarec. Príspevok je jedným z výstupov vedeckej úlohy Výskum lexiky slovenských terénnych názvov (č. 2/0002/14) grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied VEGA.

²⁾ V slovenskej onomastike sa vlastné mená delia na *mená* a *názvy*, pričom *meno* sa používa vo význame „vlastné meno živého objektu (v onomastickom význame)“, napr. osobné meno človeka, meno zvierat'a, a *názov* ako „vlastné meno neživého objektu“, napr. názov vrchu, rieky, obce ap.

³⁾ V slovenskej (podobne ako v ruskej a českej) onomastike sa názvy ulíc a námestí v obciach zaraďujú k urbanonymám, ktoré označujú mestskú toponymiu.

trigonometrický bod), kaplnka ap. Terénne názvy v sebe skrývajú starú apelatívnu lexiku, jej fonetické a morfológické ekvivalenty, spôsoby tvorenia, ktoré poukazujú na starobylé slovotvorné štruktúry a v súčasnom jazyku ich už nenájdeme. Lexika terénnych názvov dopĺňa pohľad na vývin slovnej zásoby, slovenských nárečí a poukazuje na medzijazykové kontakty.

V Maďarsku podobne ako na Slovensku sa množstvo chotárných názvov v dôsledku kolektívneho hospodárenia počas minulého režimu, keď sa sceľovali polia, prestalo používať a zaniklo. Výskum terénnych názvov v slovenských enklávach v Maďarsku urobil ešte v r. 1946 V. Blanár v rámci kolektívneho sociografického výskumu slovenskej menšiny. Výsledky výskumov publikoval v monografii *Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku*.⁴⁾ Terénne názvy slovenskej obce Čív spracoval A. Mihalovič⁵⁾ v monografii *Zemepisné mená Čívu. Slovenským anojkonymám v Maďarsku sa venovali v niektorých štúdiách napríklad aj K. Palkovič,⁶⁾ Ján Stanislav⁷⁾ a Š. Ondruš,⁸⁾ novšie napr. R. Kustárová,⁹⁾ Peter Chrastina a Martin Boltižiar.¹⁰⁾*

Výskum anojkonymie vo Vaňarci sme urobili v rámci 33. interdisciplinárneho výskumného tábora vo Vaňarci v Maďarsku (23.–29. júna 2013) u obyvateľov, ktorí mali slovenské korene a vedeli sa dorozumieť po slovensky. Zamerali sme sa na výskyt slovenských a do slovenčiny adaptovaných maďarských názvov geografického reliéfu (vrchov, dolín, nížin) a chotárných názvov (polí, pasienkov, lesov, záhrad, viníc). Z pôvodom maďarských názvov uvádzame iba tie, ktoré boli hláskoslovne, morfológicky alebo slovotvorne adaptované do slovenčiny a respondenti ich poznali.

Vaňarec leží v južnej časti Novohradskej župy, na južnom okraji pohoria Čerhát (maďarsky *Cserhát*). Po tureckej okupácii obec založili slovenskí kolonisti z horných novohradských obcí a zo Zvolenskej stolice. Korene spolužitia Slovákov a Maďarov

---

⁴⁾ V. Blanár, *Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku*, Bratislava 1950.

⁵⁾ A. Mihalovič, *Zemepisné mená Čívu*, Budapešť 1987.

⁶⁾ K. Palkovič, *Z vecného slovníka Slovákov v Maďarsku*. In: J. Štolc (ed.), *Jazykovedné štúdie 2*, Bratislava 1957, s. 198–353.

⁷⁾ J. Stanislav, *Slovenský juh v stredoveku*, 1.–2. zv., Martin 1948.

⁸⁾ Š. Ondruš, *Balaton a Pleso, Nové slovo*, príloha *Nedeľa*, 27. 11. 1986, s. 2; *Pleš a Piliš, Spiš a Sepeš, Nové slovo*, príloha *Nedeľa*, 4. 12. 1986, s. 2.

⁹⁾ R. Kustárová, *Doma v kraji. Zemepisné názvy v Dabaši-Šáre – intravilán*. In: A. Kováčová – T. Tušková – A. Uhrínová (eds.), *Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre, Békešská Čaba 2011*, s. 234–247.

¹⁰⁾ P. Chrastina – M. Boltižiar, *Vývoj využívania krajiny slovenskej enklávy Šára*. In: A. Kováčová – T. Tušková – A. Uhrínová (eds.), *Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre, Békešská Čaba 2011*, s. 247–268.

v tejto obci siahajú do 250-ročnej minulosti.¹¹⁾ Dnes už terénne názvy poznajú iba príslušníci najstaršej generácie, predovšetkým si pamätajú chotárne názvy, pretože ich rodiny časti pozemkov na hospodársky využívaných objektoch vlastnili a ešte na nich v minulosti pracovali. Stredná generácia tieto názvy pozná iba sporadicky a mladšia generácia ich nepozná takmer vôbec. Keďže priamo na poliach, lúkach a pasienkoch nepracujú, ani nemajú dôvod poznať a pamätať si ich názvy. Ďalším faktorom je silný vplyv maďarského jazyka, ktorý v bežnej neoficiálnej komunikácii preferuje už aj generácia dnešných osemdesiatnikov. Prejavuje sa to nielen v používaní pomadžarčených a maďarských názvov (*Hruškár hegy* namiesto *Hruškárov vrch*, *Templom hegy* /*Templomhet'* namiesto *Kostolný vrch*), ale napr. aj v dvojakej výslovnosti niektorých hlások či už pri adaptovaných maďarských názvoch (*Bidoše* i *Bydoše*), alebo pri slovenských názvoch (*Ďedáčke* i *Ďedočke*, *Ďedóčke*), prípadne v snahe neskloňovať (G sg. do/z *Makó*). Stále však prevládala tendencia hláskovo si prispôbiť maďarské názvy a zaradiť ich do slovenskej paradigmy (*Na Bidošiach* i *Na Bidošách*; do/z *Hajnalu*, na *Hajnale*, *Hand'áše*; do/z *Hand'áša*). V. Blanár¹²⁾ konštatoval, že v bilingválnom prostredí sa do slovníka slovenského obyvateľstva dostávali pôvodné maďarské substantíva, čo sa odzrkadlilo aj v terénnych názvoch, napr. v spojení slovenského adjektíva v platnosti určujúceho člena a pôvodom maďarského, do slovenčiny adaptovaného substantíva (apelatíva alebo propria), napr. *Malie Bidoše/Bydoše*, *Veľkie Bidoše/Bydoše*, *Malá Uža/Úža*, *Veľká Uža/Úža*. Na katastrálnej mape obce sa nachádzajú iba maďarské názvy (*Kozép völgy*, *Farkas völgy*, *Sarlós*) alebo do maďarčiny adaptované slovenské názvy (*Hruškár hegy*, *Szlovák dolina*, *Dolina mögött*).

Nárečie obce má znaky južnostredoslovenkých nárečí. Medzi najčastejšie znaky, ktoré sa v terénnych názvoch prejavujú, je výskyt bilabiálneho *u*: *Bégou*, *Hruškárou vrch*, *Makou*, *Pod židoučenci*, *Prídauke*; tvar N pl. ženského i mužského rodu po velárach *k*, *ch* je zakončený na *-e* (*Dedáčke*, *Hlinke*, *Lúke*; *Boke*, *Prídauke*, *Tálíke*, *Kal'pache*); adjektíva majú N pl. zakončený na *-ie* (*Malie Bidoše/Bydoše*, *Lacovie dolini*, *Starie viňice*, *Užanskie viňice*, *Veľkie novini*), G sg. feminním je zakončený na *-i* (do/z *Kapusňici*, do/z *Starej viňici*). Ostatné nárečové prvky sa v terénnych názvoch vyskytujú iba sporadicky, napr. v nárečí N sg. neutier adjektív je zakončený na *-uo*, ale tento tvar má len variantný názov *Makovuo* a názov *Lúčno*, v ktorom sa vplyvom rytmického krátenia po predchádzajúcej dlhej slabike koncový diftong skrakuje. V jednom názve je I pl. neutier substantív zakončený na *-i* (*Pod židoučenci*).

Dvojaká výslovnosť, napr. bez dĺžky i s dĺžkou (*Malá Uža* i *Úža*, *Bulgárka* i *Bulgarka*), *t/t'* (*Šajviet'* i *Šajviet*), N sg. substantív *vinica* i *vinic*, N pl. neutier adjektív

¹¹⁾ Bližšie na internetovej stránke <http://vanyarc.hu>

¹²⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 53.

zakončený na *-e* i *-ie* (*Krátke novini* i *Krátkie novini*), G pl. substantív *Bidoše* zakončený na *-í*, *-ou*, *-ú*, (do/z *Malích Bidoší*, *Bydoší* i *Bidošou*, *Bydošou*, z/do *Bidošú/Bydošú*) alebo iné variantné tvary jedného názvu (*Pičúr* i *Pičúrd*), názov v N sg. i pl. (*Cerina* i *Cerini*, *Ďedáčka* i *Ďedáčke*) a i. môžu byť spôsobené vplyvom maďarčiny, slovenského nárečia, ale aj spisovnej slovenčiny, ktorá sa vyučuje v miestnej škole. Napríklad rozličné tvary G pl. názvu alebo časti názvu *Bidoše* ukazujú snahu zaradiť maďarský názov do slovenskej paradigmy. Výslovnosť *y* je zase spôsobená maďarčinou. V. Blanár¹³⁾ zaradil slovo *bidoš* medzi domáce apelatívne základy maďarského pôvodu, ale predpokladáme, že v tom čase sa oveľa viac v obci komunikovalo po slovensky. Dnes, keď sa v bežnej komunikácii uprednostňuje maďarský jazyk, ľudia si viac uvedomujú maďarský pôvod názvu a význam týchto adaptovaných slov v názvoch, čo spôsobuje nielen dvojakú výslovnosť niektorých hlások, ale keďže vždy nevedia s určitosťou zaradiť adaptované maďarské slová v názvoch do slovenskej paradigmy v dôsledku už slabšej znalosti slovenčiny, vznikajú variantné zakončenia pri skloňovaní názvov.

Terénne názvy

V uvedenom zozname terénnych názvov z Vaňarca na prvom mieste uvádzame tvar názvu upravený podľa zásad štandardizácie do spisovnej slovenčiny v N sg. alebo pl.¹⁴⁾ s variantnými a alternatívnymi podobami, ktoré respondenti používali. V zátvorke je názov zapísaný zjednodušeným fonetickým pravopisom (napr. hlásku *ch* neoznačujeme ako *x*, bilabiálne *u* je bez oblúčika ap.) v podobe, ktorá bola zachytená pri terénnom výskume. Za skratkou Bl. nasleduje tvar názvu, ktorý V. Blanár získal terénnym výskumom v r. 1946. Pod skratkou KM je názov, ktorý sa nachádza na katastrálnej mape obce. Názvy z historických máp sú označené skratkami 1. VM, 2. VM, 3. VM (pozri zoznam skratiek). Za bodkočiarkou uvádzame zistené tvary v deklinácii, ktoré sú uvedené v zjednodušenom fonetickom pravopise, druh alebo druhy objektov (napr. pole, kopec, pasienok ap.), výklad pôvodu a významu východiskového apelatíva alebo propria v názve, slovotvorný sufix, ktorým názov vznikol, ľudovú etymológiu (ak bola výskumom zistená), prípadne onymickú motiváciu.

¹³⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 68.

¹⁴⁾ Hoci označujeme druh jednotlivých členov názvov, treba si uvedomiť, že každá jazyková forma používaná v platnosti vlastného mena získava povahu substantíva. Gramatické číslo síce označuje singulár (sg.) a plurál (pl.), v skutočnosti pri vlastných menách ide o singulária tantum a pluráliá tantum. Terénne názvy sú dobrým príkladom lexikálneho využitia plurálu. Bližšie k otázke gramatických kategórií vlastných mien pozri napr. štúdiu V. Blanára Morfológické kategórie vlastných mien. In: J. Kačala (ed.), *Jazykové kategórie v teórii a praxi*, Bratislava 2005, s. 21–52.

Bégov (*Bégou*); G sg. do/z *Bégova*; pole – názov mohol vzniknúť z osobného mena *Bég*, *Bégo* + prívlastňovacia prípona *-ov*, takže pôvodne išlo o tvar posesívneho adjektíva. Názov sa substantivizoval,¹⁵⁾ o čom svedčí aj tvar G sg. zakončený do/z *Bégova*. Pri adjektívnom tvare by bol tvar G sg do/z *Bégouho*.

Bideš/Bidoše (*Bydeš/Bidoše*, *Bydoše*), **Na Bidošiach** (*Na Bidošiach/Na Bidošách*), Bl. *Na Bidušách*; L pl. na *Bidošiach/ Bydošiach*, G pl. do/z *Bidošú/ Bydošú*; pole (delí sa na *Veľké Bidoše* a *Malé Bidoše*), dnes už aj časť obce – podľa tvaru L pl. na *-ách/-iach* ide o ženský rod. Názov sa častejšie používa v tvare plurálu. Predložkový názov je tvorený predložkou *na* a tvarom plurálu lokálu *Bidošiach/Bidošách*. Variantné názvy vznikli hláskovou i morfermatickou adaptáciou maďarského adjektíva *büdös* vo význame ‚smradľavý.‘ Maďarská hláska *ö* sa v slovenskom prostredí nahradzovala hláskami *e*, *o* alebo *u*, maďarské *ü* sa zase vyslovuje ako *y* alebo *i*. Podľa informátorov tam kedysi bola zapáchajúca, smradľavá močaristá pôda.

Boky (*Boke*); kopec, les – názov sa používa iba v tvare pl. s nárečovým zakončením na *-e*. Vznikol z apelatíva *bok*. Motiváciou mohla byť poloha objektov, ktoré sa nachádzajú bokom, obďaleč od dediny.

Bulgarka (*Bulgárka/Bulgarka*); pole – názov mohol byť utvorený z etnonyma alebo z osobného mena, možno prezývky *Bulgar*. Prípona *-ka* v terénnych názvoch často označovala vlastníctvo, ak názov vznikol z osobného mena vlastníka. Na slovenskom území sa napríklad vyskytujú názvy *Bulgar* (pole, kde sa pestovala zelenina v Pozdišovciach), *Bulgaria* (napr. stredisko pestovania zeleniny v Košických Olšanoch a Rozhanovciach podľa zakladateľa bulharského pôvodu), *Bulgarky* (pole v Trhovišti podľa Bulhara, ktorý na ňom pestoval zeleninu) a i. Vlastník alebo pestovateľ mohol mať meno *Bulgar*, ale pravdepodobne bol skôr bulharského pôvodu. Vandrovní záhradníci bulharského pôvodu prichádzali do niekdajšieho Uhorska vo viacerých vlnách od 18. storočia, prenajímali si záhrady a na zimu sa vracali domov.¹⁶⁾ Možno istý čas mali prenajaté aj toto pole vo Vaňarci. K. Palkovič¹⁷⁾ poukázal na mimojazy-

---

¹⁵⁾ Pri substantivizácii ide hlavne o vnútorné lexikálne a slovnodruhovú prehodnotenie. V prívlastkových spojeniach so substantívom po vynechaní nadradeného člena prívlastok zastupuje celé spojenie a nadobúda tak platnosť substantíva. Ak ešte cítiť elipsu a prívlastok ostáva v svojom slovnom druhu, ide o prechodnú substantivizáciu (L. Dvonč – G. Horák – F. Miko – J. Mistrík – J. Oravec – J. Ružička – M. Urbančok, *Morfológia slovenského jazyka*, Bratislava 1966, s. 193). Pri výskume terénnych názvov sa zisťuje tvar G sg., podľa ktorého sa určí, či sa názov už substantivizoval úplne, t. j. či sa už v komunikácii používa substantíva paradigma.

¹⁶⁾ M. Žiláková, *Bulhari v slovenskej obci Čív (Piliscsev)*. In: I. Valentová (ed.), *Život medzi apelatívmi a propriami. Jazykovedné štúdie 29*, Bratislava 2011, s. 200–201.

¹⁷⁾ K. Palkovič, o. c. v pozn. 6, s. 300–301.

kové skutočnosti, ktoré je možno získať z názvov, napr. s ktorými národmi sa obyvatelia stýkali, pričom ako príklad uviedol práve chotárny názov *Bulgárij*a.

Cerina/Ceriny (*Cerina/Cerini*), Bl. *Cerini*, KM *Cerina*; G sg. *do/z Ceriňe*; pole – názov sa používa v tvare sg. i v tvare pl. Názov *Cerina* sa vyskytuje aj v iných obciach so slovenským obyvateľstvom v Maďarsku. V. Blanár¹⁸⁾ ho uviedol v obci Kutasó (ako názov kopca) a v obci Szuhahuta (ako názov poľa). Názvy so základom *cer-* zaradil do rastlinného významového okruhu.¹⁹⁾ Mohlo by ísť o pomenovanie poľa, pri ktorom rástol *cer*, odborne *dub cerový* (lat. *Quercus cerris*). Apelatívum *cerina* vo význame ‚cerový porast‘ alebo ‚miesto, kde sa nachádza cerový porast‘, vzniklo príponou *-ina* podobne ako *buk* – *bučina*, *jelša* – *jelšina* ap.²⁰⁾ uvádza apelatívum *cerina* vo význame ‚cerový les‘,²¹⁾ vo významoch ‚cerový porast‘ a ‚cerové drevo‘ a HSSJ²²⁾ aj substantívum *cerovina* uvádza vo význame ‚lesný porast, les‘.

Cezdolina/Cezdoliny (*Cezdolína/Cezdolíni*), Bl. *Bez dolini*; G *do/z Cezdolíne*; lúka, pole – názov sa používa v tvare singuláru i v plurálu. Vznikol spojením predložky *cez* a apelatíva *dolina*, resp. z jeho plurálového tvaru. Utvoril sa z predložkového názvu *Cez dolína*, *Cez doliny*, pôvodne išlo o názov *Bez doliny*, ktorý zachytil V. Blanár. Nemožno vylúčiť, že v minulosti sa tento názov používal s predložkou *bez*, ktorá sa v slovenských nárečiach používa aj vo význame ‚cez, krížom, naprieč‘.²³⁾

Dedáčka/Dedáčky (*Ďedáčka/Ďedáčke, Ďedočke, Ďedóčke*); G pl. *do/z Ďedočke*, L v *Ďedočkách*; pole, kopec, les – názov sa používa sa v tvare singuláru i plurálu s nárečovým zakončením na *-e*. Vznikol zo slovesa *dediť*, resp. z podstatného mena *dedáč*, ktoré mohlo mať význam ‚dedič‘, a prípony *-ka*. Podľa informátorky rodičia donútili dcéru vydať sa za syna vlastníka tohto poľa, aby ho rodina dievčaťa mohla nadobudnúť, zdediť.

Desseffyho hora p. Makovská hora

Dolinka (*Dolíňka*); kopec, les, pole – názov vznikol toponymizáciou apelatíva *dolinka*. Deminutívny tvar sa utvoril príponou *-ka* z apelatíva *dolina*. Názov môže označovať objekty v nižšej polohe. V blízkosti sa nachádza pole *Slovácka dolina*, a preto deminutívna forma mohla plniť rozlišovaciu funkciu.

Hajnal (*Hajnal*), KM *Hajnal*, 2. VM *Majnal P.*, 3. VM *Hajnal psz.*; G sg. *do/z Hajnalu*, L sg. na *Hajnale*; pole, salaš, samota (pusta, pustatina) – názov mohol vzniknúť z maďarského slova *hajnal* vo význame ‚svitanie, úsvit‘. Motiváciou by síce

¹⁸⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 102, 114.

¹⁹⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 65.

²⁰⁾ Š. Peciar (ed.), Slovník slovenského jazyka. I. A–K, Bratislava 1959, s. 163.

²¹⁾ I. Ripka (ed.), Slovník slovenských nářečí. I. A–K, Bratislava 1994, s. 203.

²²⁾ M. Majtán (ed.), Historický slovník slovenského jazyka. A – J, Bratislava 1991, s. 179.

²³⁾ I. Ripka (ed.), o. c. v pozn. 21, s. 112.

mohla byť poloha na východnej strane, ale pole sa nachádza od obce na juhozápad. Kedysi to bolo „panské,“ podľa informátorky sa tam nachádzajú aj domy, čo dokazuje aj 2. VM, na ktorom je názov v tvare *Majnal P(uszta)*. Písmeno *h* na začiatku slova bolo chybné zapísané ako *m*.

Hand'áš/Hand'áše (*Hand'áš/Hand'áše*), KM *Hangács*, Bl. *Hand'áše*; G sg. do/z *Hand'áša*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Mohol vzniknúť z maďarského slova *hangya* vo význame ‚mravec‘. Pri skloňovaní respondenti uprednostňovali singulárny tvar názvu.

Hlinka/Hlinky (*Hl'inka/Hl'inke*), Bl. *Hlinke*; G sg. do/z *Hl'inki*, pl. do/z *Hl'inkou*, A sg. cez *Hl'inku*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i v tvare plurálu s nárečovým zakončením na *-e*. Mohol vzniknúť z apelatíva *hlinka*, ktoré je odvodené od slova *hlina* vo význame ‚zemina, pôda, zem‘ + prípona *-ka*.

Hruškárov vrch (*Hruškárou vrch*), **Hruškárový vrch** (*Hruškároví vrch*), KM *Hruskár hegy*, 2. VM *Hruškaru Wrch*, 3. VM *Hruskovi vrch*; G sg. do/z *Hruškárouho vrchu*, A sg. na *Hruškárou vrch*; kopec, les, pole – názov vznikol z posesívneho adjektíva *hruškárov* alebo zo vzťahového adjektíva *hruškárový* vo funkcii zhodného prívlastku a substantíva *vrch*. Podľa informátora tam rástli divé hrušky, ale tvar *hruškárov* naznačuje, že toto adjektívum vzniklo buď zo substantíva *hruškár*, hoci nie je známe z apelatívnej lexiky, alebo prímena, prezývky *Hruškár*, ktoré mohlo patriť niekomu, kto tam napr. chodil trhať hrušky alebo bol majiteľom niektorého z pomenovaných objektov. Priezvisko *Hruškár* má na Slovensku 18 rodín v obciach okresu Nové Zámky.²⁴⁾ Variantný (menej používaný) tvar *hruškárový* pravdepodobne vznikol neskôr vplyvom už slabšej znalosti slovenčiny zmiešaním tvarov *hruškový* a *hruškárov*.

Chotár, Bl. *Hotár*, *Druhá strana*; G sg. z *Chotáru*, A sg. na *Chotár*; lúka – názov vznikol toponymizáciou apelatíva *chotár*, ktorým sa označovalo jednak územie, ktoré patrilo k obci, ale aj časť tohto územia, napr. lúka, pole ap., hranica medzi územiaми dvoch obcí, panstiev alebo aj znak (kameň, strom, medza, hrádza a i.), ktorý označoval hranicu medzi jednotlivými pozemkami, majetkami alebo katastrami obcí.²⁵⁾ Mohlo ísť o hraničnú lúku. V. Blanár uviedol aj alternatívny názov *Druhá strana*, ktorý informátori už nepoznali.

---

²⁴⁾ P. Ďurčo, Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu: Copernicus Programme, project COP-58: ONOMASTICA–COPERNICUS DATABASE. CD ROM. Paris: ELRA – 1998. (Databáza obsahuje stav priezvisk z r. 1995). Pozri <http://slovník.uls.savba.sk/?w=LU%C4%8CENEC&c=Kae9&d=priezviska>.

Údaje o počte rodín sú z r. 1995 a sú približné na základe počtu mužských priezvisk.

²⁵⁾ M. Majtán (ed.), o. c. v pozn. 22, s. 474.

Chotárna jama; G sg. do/z *Chotárnej jame*, L sg. v *Chotárnej jame*; pole, dolina, salaš – názov vznikol z prídavného mena *chotárna* vo funkcii zhodného prívlastku a substantíva *jama* vo význame ‚dolina, kotlina, úžľabina; priepasť‘. Ide o pomenovanie doliny a objektov, ktoré sa v nej nachádzajú. Môže ísť o hraničnú dolinu, p. **Chotár**.

Chrast’, 2. VM *Chrasztye*; G sg. do/z *Chrast’i*; pasienok – názov vznikol toponymizáciou apelatíva *chrast’* vo význame ‚hustý nízky porast, krovie, húština‘.²⁶⁾ V nárečiach sa vyskytuje aj v tvare hromadného podstatného mena *chrastie*, *chraštie* (*chráštie*),²⁷⁾ ktorý sa v minulosti mohol používať aj vo Vaňarci, o čom svedčí tvar názvu z 2. VM. Podľa informátorky sa na pasienku pásli jalovice, rástli tam jahody, hríby a nachádzala sa tam studňa.

Jagreš, G sg. do/z *Jagreša*; pole, pasienok, vinica – názov mohol vzniknúť zo slova *egreš* vo význame ‚rastlina (ker) odborne *egreš obyčajný* (lat. *Grossularia uvacrispa*)‘ i ‚jej plod‘. Na 3. VM sa nachádzajú objekty z názvom *Egresi (Bozó) psz.*, *Egresi erdó*, *Egresi szöllök*, v ktorých by tiež bolo možné hľadať pôvod názvu *Jagreš*.

Kapustnica/Kapustnice (*Kapusnica/Kapusnice*), Bl. *Kapusnice*; G sg. do/z *Kapusnici*; pole, lúka – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol toponymizáciou apelatíva *kapustnica* vo význame ‚miesto, kde rástla, pestovala sa kapusta, kapustnisko‘.²⁸⁾ Názov mohol vzniknúť aj zo substantíva *kapusta* a prípony *-nica*, ktorá je typická pri tvorbe terénnych názvov označujúcich miesto, kde sa nachádza alebo nachádzalo to, čo je vyjadrené slovným základom.

Kolpachy (*Kolpache*), Bl. *Kolpacké*; G sg. do/z *Kolpachou*, L pl. v *Kolpachách*; pole, vinica – používa sa iba v tvare plurálu s nárečovým zakončením na *-e*. Názov v adjektívnom tvare *Kolpacké*, ktorý zachytil V. Blanár, respondenti nepoužívali. Aj slovenská obec Studenec (okres Levoča) mala názvy *Kolbach*, *Kolbachy* a obec Banský Studenec (okres Vranov nad Topľou) mala názvy *Kolpach*, *Kolpachy*, *Goldbach*.²⁹⁾ Mohli byť utvorené z nemeckého adjektíva *kalt* s významom ‚studený‘. Pôvod týchto názvov mohol byť aj v ďalších nemeckých slovách, napr. v podstatnom mene *Köhler* s významom ‚uhliar‘, prípadne *Kohl* s významom ‚kapusta, kel‘. Tieto plodiny sa mohli na poli vo Vaňarci pestovať, aj keď tento výklad je málo pravdepodobný. Pôvod možno hľadať aj v spojení nemeckých slov *Gold* s významom ‚zlato‘ a substantíva *Bach* ‚potok, riečka‘. Úplne nemožno vylúčiť ani motiváciu maďarským slovom *kolpak* s významom ‚klobúk (uhorský); vysoká husárska čiapka

²⁶⁾ Š. Peciar (ed.), o. c. v pozn. 20, s. 572.

²⁷⁾ I. Ripka (ed.), o. c. v pozn. 21, s. 680.

²⁸⁾ Š. Peciar (ed.), o. c. v pozn. 20, s. 675.

²⁹⁾ M. Majtán, *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997)*, Bratislava 1998, s. 27, 279.

lemovaná kožušinou³⁰⁾ napr. na základe podobnosti s objektom. V nárečiach má apelatívum *kolpak* aj význam ,čiapka (obyčajne z lepenky), ktorú nosili betlehemci³¹⁾

Konopiská, Bl. *Na konopiskách*; pole, dnes už aj časť obce – názov sa používa iba v tvare plurálu. Vznikol toponymizáciou plurálového tvaru apelatíva *konopisko* vo význame ,miesto, kde sa pestovalo konope‘.

Kopanice (*Kopaňice*), Bl. *Kopaňice*; G pl. do *Kopaňíc*, L pl. v *Kopaňiciach*; pole, vrch – názov sa používa iba v tvare plurálu. Vznikol toponymizáciou plurálového tvaru apelatíva *kopanica* vo význame ,pozemok, úžitková pôda, ktorá sa získala kľčovaním, vykopávaním pňov a koreňov stromov a kríkov‘. Takto kultivovaná pôda sa nedala orať, ale museli ju kopať motykou ap. (bližšie p. M. Majtán³²⁾).

Kostolný vrch p. Templomhet’

Krátka novina/Krátke noviny (*Krátka novina/Krátke i Krátkie novini*), Bl. *Krátke novini*, 3. VM *Kratke novini*; G sg do/z *Krátkej noviňe*, G pl. do/z *Krátkich novín*, L sg. v *Krátkej noviňe*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol z prídavného mena *krátka* vo funkcii zhodného prívlastku a substantíva *novina*. Atribút *krátka* naznačuje, že pole nemalo veľkú dĺžku. Apelatívom *novina* sa označovala nová, novoskultivovaná pôda, v južných oblastiach Slovenska novozaľžené vinice.³³⁾

Lacova dolina/Lacove doliny (*Lacova dolina/Lacovie dolini*), Bl. *Lacovie dolini*, KM *Lacói dolina*; G sg. do/z *Lacovej dolíňe*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol z posesívneho adjektíva *Lacova* (z domácej podoby *Laco* rodného /krstného/ mena *Ladislav*) a substantíva *dolina*. Pole bolo pravdepodobne pomenované podľa vlastníka a môže sa nachádzať v zníženej polohe (v doline). Podľa respondentov tam bol aj dom a kostol.

Lúčne (*Lúčno*), G sg. do/z *Lúčňiho*, G pl. do/z *Lúčňich*, L v *Lúčnom*; pole – názov sa používa iba v tvare singuláru, ale tvar G pl. *Lúčnich* poukazuje na to, že sa mohol používať alebo možno sa ešte používa aj v plurálovej podobe, ktorá by mala nárečový tvar *Lúčnie* (spisovne *Lúčne*). Informátori v nominatíve vždy použili iba singulárový tvar *Lúčno*. Názov vznikol toponymizáciou nárečového adjektívneho tvaru *lúčno*. Koncový diftong *-uo* (ô) sa v dôsledku predchádzajúcej dlhej slabiky skrátil. Na poli sa pestovala zelenina, najmä kapusta a šalát.

---

³⁰⁾ M. Majtán (ed.), Historický slovník slovenského jazyka. II. K–N, Bratislava 1992, s. 76, heslo *kolpačok*, pozri aj K. Kálal – K. Kálal, Slovenský slovník z literatúry a nárečí, Banská Bystrica 1923, s. 253.

³¹⁾ I. Ripka (ed.), o. c. v pozn. 21, s. 806.

³²⁾ M. Majtán, Z lexiky slovenskej toponymie, Bratislava 1996, s. 44, 64.

³³⁾ M. Majtán, o. c. v pozn. 32, s. 68.

Lúky (*Lúke*); lúka – názov sa používa iba v tvare plurálu s nárečovým zakončením na *-e*. Vznikol toponymizáciou plurálového tvaru apelatíva *lúka*, ktorý označoval druh objektu.

Makov (*Makou* i *Makó*), **Makové** (*Makovuo*), Bl. *Makou*, KM *Makó*, 2. VM *Makó P.*, 3. VM *Makó psz.*; G sg. do/z *Makó*, A sg. cez *Makó*, L sg. na *Makove*; pole, les, salaš, samota (pusta, pustatina) – pôvodne mohlo ísť o posesívne adjektívum, pričom druh určovaného objektu sa elidoval (napr. *Makov les* > *Makov*) a názov sa substantivizoval. Názov mohol vzniknúť z osobného mena (prímena, priezviska) *Mak*, *Mako*, *Makó* alebo ide o archaický typ vzťahového adjektíva *Makov les* (*Makový les*) z apelatíva *mak*, ktorý sa mohol pestovať napr. na poli vedľa lesa. M. Majtán³⁴⁾ uviedol príklady ako *Brezov peň* (Brezový peň), *Dubov diel* (Dubový diel). Substantivizáciu názvu možno doložiť aj tvarom L sg. na *Makove*, ktorý by pri adjektíve mal tvar na *Makovom*. Názov pola a lesa mohol vzniknúť aj transonymizáciou názvu salaša *Makov*, ktorý sa nachádzal v blízkosti týchto objektov, alebo opačne. Podľa skratky P. z 2. VM išlo pôvodne o pustatinu, *pustu* (maďarsky *puszta*), čo bola typická maďarská trávnatá step, ktorá mohla byť riedko osídlená.

Makovská hora (*Makovská hora*), **Desseffyho hora** (*Dežéfiho hora*); les, kopec – názov *Makovská hora* vznikol z adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *Makovská* a substantíva *hora* vo význame ‚vrch, kopec‘ alebo ‚les‘. Pre stredné Slovensko je typické používanie apelatíva *hora* vo význame ‚les‘. Alternatívny názov *Desseffyho hora* vznikol z genitívneho tvaru (vyjadrujúceho vlastníctvo) *Desseffyho* (z osobného mena majiteľa *Desseffy*) a substantíva *hora*. Objekty sa nachádzali v blízkosti poľa, lesa a salaša *Makov* a patrili zemepánovi Desseffymu, p. **Makov**, **Makové**. Rodina Desseffyovcov vlastnila aj iné časti chotára.

Malá Uža (*Malá Uža/Úža*), 2. VM *Kis Uzsa P.*; G sg. do/z *Malej Uži/Úži*, A sg. na *Malú Užu/Úžu*; pole – názov vznikol z adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *malá* a názvu pusty *Uža*, ktoré sa vyslovuje aj *Úža*. Išlo o malé pole, ktoré k nej patrilo.

Malé Bidoše (*Malie Bidoše/Bydoše*), Bl. *Malie bidoše*; G pl. do/z *Malích Bidoší/Bydoší* i *Bidošou/Bydošou*, L pl. v *Malích Bidošách/Bydošách*; pole – názov vznikol z plurálu adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *malé* a názvu *Bidoše*. Menšia časť poľa **Bidoše** p. **Bideš**, **Bidoše**, **Na Bidošiach**.

Nová vinica/Nové vinice (*Nová viňic/Nové* i *Novie viňice*); G sg. do/z *Novie viňici*, L sg. v *Novie viňici*; vinica, pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol z adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *nová* (v pluráli *nové* i nárečový tvar *novie*) podstatného mena *vinica* (v singulári v nárečovom tvare *viňic*, ktorý je

³⁴⁾ M. Majtán, o. c. v pozn. 32, s. 26.

typický pre južnostredoslovenské nárečia). Hrozno, ktoré sa tu pestovalo, dostalo chorobu, nedarilo sa mu, a preto museli vysadiť novú odrodu hrozna. Hoci podľa jednej informátorky tam vysadili odrodu hrozna Nova, je to len ľudová etymológia. Pravdepodobnejšia je motivácia názvu tým, že išlo o nanovo, znovu vysadené vinice, keďže v obci sa nachádza aj vinica s názvom *Stará vinica/Staré vinice*.

Orsácka cesta; cesta – názov vznikol z adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *orsácka*, ktoré mohlo vzniknúť z maďarského apelatíva *ország* vo význame ‚krajina‘ a prípony *-ka* (s alternáciou *g/c*), a podstatného mena *cesta*. Z maďarčiny prevzaté apelatívum *orság* sa používalo aj v staršej slovenčine vo význame ‚politicky vymedzené územie, štát, krajina‘ a lexikalizované spojenia *orsácka cesta* alebo *orsácka dráha* mali význam ‚krajinskou vrchnosťou udržiavaná komunikácia‘.³⁵⁾

Pičúr (Pičúr), Pičúrd (Pičúrd); G sg. do/z *Pičúru*, L sg. na *Pičúre*, A sg. na *Pičúr*; pole, sad, záhrada – nejasný, pravdepodobne maďarský pôvod, aj keď prípona *-úr* sa nachádza aj v slovenskej apelatívnej lexike, napr. *kocúr, mechúr, fičúr*.³⁶⁾ Podľa informátorov tam kedysi bola panská záhrada a slivkový sad, dnes by sa tam mali nachádzať aj domy.

Podcesta (Pocesta), Bl. *Po cesti*; G sg. do/z *Poceste*; pole – názov vznikol univerbizáciou predložkového názvu *Pod cestou*. Pole sa nachádza pod (poniže) cesty s názvom *Orsácka cesta*.

Pod židovčencami (Pod židoučenci), Bl. *Pod židoučieci*; pole – predložkový názov je tvorený predložkou *pod* a nárečovým tvarom I pl. substantíva *židoučenci*. Pole leží poniže cintorína, v ktorom boli pochované židovské deti – *židovčence* (v nárečí *židoučence*). Tvar označujúci mláďatá na *-ence* je typický pre oblasť Tekova, Hontu a Novohradu (napr. *d'ioučence, za d'ioučenci, húsence, kurence, kozl'ence*) a aj pre nárečia stredoslovenského a západoslovenského typu v Maďarsku.³⁷⁾ V hontiansko-novohradskom vrchárskom nárečí sa nachádza v tejto prípone dĺžka, napr. *dvojčience, d'e'ience, mačience, prasience*.³⁸⁾

Prídavky (Prídauke), Bl. *Prídauke*; G do/z *Prídaukou*, L pl. na *Prídaukách*; pole – používa sa iba v pluráli s nárečovým zakončením na *-e*. Názov vznikol toponymizáciou tohto plurálového tvaru apelatíva *prídavok* vo význame ‚čo sa k niečomu pridáva‘, v tomto prípade ide o pridanú pôdu, zem (pravdepodobne do niekoho vlastníctva k inému poľu).

³⁵⁾ M. Majtán (ed.), Historický slovník slovenského jazyka. III. O–p (pochytka), Bratislava 1994, s. 353.

³⁶⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 55.

³⁷⁾ M. Majtán, Tvary na *-ence* v slovenských nárečiach, Jazykovedný časopis 13, 1962, s. 16.

³⁸⁾ M. Majtán, Ku kvantite hontiansko-novohradského vrchárskeho nárečia, Jazykovedný časopis 16, 1965, s. 161.

Slovácka dolina/Slovácke doliny (*Slovácka dolina/Slovácke dolini*), Bl. *Slovácke dolini*, KM *Szlovák dolina*; G sg. do/z *Slováckej dolíne/doliňe*, pl. do/z *Slováckix dolinow/dolinou*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol z prídavného mena vo funkcii zhodného prívlastku *slovácka* a podstatného mena *dolina*. Adjektívum *slovácky* je utvorené z obyvateľského mena *Slovák* (s alternáciou *k/c*) vo význame ‚obyvateľ Slovácka, kraja na juhovýchodnej Morave, napr. *slovácky kraj, slovácka pieseň*‘.³⁹⁾ Vzhľadom na osídlenie obce sa toto adjektívum používalo vo význame ‚slovenský‘. Označovalo polia, ktoré vlastnili Slováci, prisťahovalci zo slovenských oblastí, príslušníci slovenského národa. Pole sa nachádza v blízkosti časti obce *Tabán* (dnes názov ulice), ktorú slovenské obyvateľstvo osídlilo ako prvé. Určované podstatné meno *dolina* mohlo poukazovať na nižšiu polohu (v doline).

Stará vinica/Staré vinice (*Stará viňic/Starie viňice*), Bl. *Starie viňice*, 3. VM *Stare vinice*; G sg. do/zo *Starej viňic(i)*, pl. do/zo *Starích viňíc*; L v *Starej viňici*; vinica – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Vznikol z prídavného mena vo funkcii zhodného prívlastku *stará* a nárečového tvaru *viňic* podstatného mena *vinica*.

Šajviet' (*Šajviet'/Šajviet*); KM *Sajvölgy*, 3. VM *Sajvölgy*; pole – názov vznikol hláskovou adaptáciou maďarského názvu *Sajvölgy* z maďarského slova *völgy* vo význame ‚údolie, dolina‘. Prvá časť *saj* je nejasná, mohlo by ísť podobne ako pri maďarskom názve *Sajó* slovenskej rieky *Slaná* o pôvodne zložené slovo z maďarského *só* s významom ‚sol‘ a *jó* s významom ‚rieka‘, t. j. ‚slaná rieka‘.⁴⁰⁾ V blízkosti sa nachádza aj vodný tok s maďarským názvom *Saj völgyi patak*, ale tento názov je druhotný.

Táliky (*Tálike*); G pl. do/z *Tálikou*; pole – používa sa iba v pluráli s nárečovým zakončením na *-e*. Utvorilo sa z podstatného mena *tál'* z nem. *Teil* vo význame ‚diel, časť, pás‘, HSSJ⁴¹⁾ uvádza aj význam ‚dedičský podiel z majetku‘ (v tomto prípade poľa) a deminutívnej prípony *-ík*. Môže ísť o malé pásy poľa, ktoré mohli tvoriť dedičský podiel.

Templomhet' (*Templomhet'*), **Kostolný vrch** (*Kostolní vrch*); G sg. do/z *Kostolního vrchu*, A sg. na *Kostolní vrch*; kopec – názov *Templomhet'* je z maďarského spojenia *Templom hegy*, ktorého doslovný preklad je *Kostolný vrch* (v nárečiach *Kostolní vrch*). Používa sa ako alternatívny názov, aj keď v súčasnosti prevláda používanie výslovnostne adaptovaného maďarského názvu *Templomhet'*. Na kopci sa nachádza kostol, podľa ktorého bol kopec pomenovaný.

³⁹⁾ Š. Peciar (ed.), Slovník slovenského jazyka. IV. S–U, Bratislava 1964, s. 118.

⁴⁰⁾ V. Šmilauer, Vodopis starého Slovenska, Praha – Bratislava 1932, s. 377.

⁴¹⁾ M. Majtán – R. Kuchar – J. Skladaná (eds.), Historický slovník slovenského jazyka. VI. T – V, Bratislava 2005, s. 18.

Tôvik (*Tuovik*), 2. VM *Dwauwik*, 3. VM *Tvovik*; pole, pasienok – V. Blanár⁴²⁾ uviedol názov *Tuovik* v obci Bokor (slovensky *Bukra*) ako názov s maďarským pôvodom. Názov sa mohol utvoriť z maďarského slova *tó* vo význame ‚sladkovodné jazero, rybník,‘ ktoré sa do slovenčiny adaptovalo ako *tov*, *tvov* a slovenskej deminutívnej prípony *-ík/-ik*. Mohlo tam byť v minulosti malé jazierko, prípadne sa mohli tvoriť veľké mláky pri dažďoch. Podľa informátorky sa na pasienku pásavali obecné kravy a svine.

Užanské vinice (*Užanskie viňice*), Bl. *Užanskie viňice*, 3. VM *Uzsai szöllök*; G sg. do/z *Užanských viňíc*, L v *Užanských viňiciach*; vinica, pole – názov sa používa iba v pluráli. Vznikol z nárečového plurálového tvaru adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *užanskie* z miestneho názvu *Uža*, resp. obyvateľského názvu *Užan*, a substantíva *vinice*. Podľa respondentov sa vinica nachádzala neďaleko pusty *Uža*, kde boli domy, v ktorých žili bíteři⁴³⁾ a kočiři. Podľa iných informátorov tam bol salaš *Uža*. Pusta sa nachádza aj na 1. VM (*Pusztá Uzsá*) a 2. VM (*Uzsá Pusztá*), p. **Malá Uža**.

Veľké Bidoše (*Velkie Bidoše/Bydoše*), Bl. *Velkie bidoše*; G pl. do/z *Velkých Bidošov/Bydošov* i *Bidoši/Bydoši*; pole, väčšia časť poľa *Bidoše*, p. **Bideš, Bidoše, Na Bidošiach**.

Vaňarecký potok (*Vaňacki potok*); vodný tok – názov vznikol zo slovenského nárečového adjektíva *vaňacki* z maďarskej podoby názvu obce *Vanyarc* (písmeno *r* pre lepšiu výslovnosť vypadlo) a substantíva *potok*. Na mape (Google) je označený maďarským názvom *Nógrádi (Vanyarci) patak*.

Veľká novina/Veľké noviny (*Velká novina/Velkie novini*), Bl. *Velkie novini*; G pl. do/z *Velkých novín*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu – adjektívum *veľká* môže naznačovať rozľahlosť poľa, p. **Krátká novina, Krátke noviny**.

Veľká Uža (*Velká Uža/Úža*), KM *Uzsá*; G sg. do/z *Velkej Uži/Úži*, A sg. na *Velkú Užu/Úžu*; pole – adjektívum *veľká* môže naznačovať rozľahlosť poľa, *Uža* bol názov pusty. Išlo o pole, ktoré k nej patrilo, p. **Malá Uža**.

Vlčia jama, KM *Farkas völgy*; G sg. do/z *Vlčej jame*; pole, podľa katastrálnej mapy názov mohol pomenúvať aj dolinu, údolie (*Farkas völgy = Vlčie údolie*) – vznikol z adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku *vlčia* + substantíva *jama*. Pole patrilo k puste *Uža*. Podľa respondentov onymickou motiváciou prídavného mena *vlčia* bola zanedbaná pôda, zem, na ktorej rástlo veľa buriny, alebo tam žili divé zvieratá. Podľa niektorých informátorov motiváciou mohol byť výskyt jedovatej rastliny maďarsky *farkas alma*, v doslovnom preklade ‚vlčie jablko‘, latinský odborný názov *Aristolochia*

⁴²⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 66.

⁴³⁾ bíteř = panský sluha (obyčajne s naturálnym bytom), M. Majtán (ed.), o. c. v pozn. 22, s. 133.

clemantis,⁴⁴⁾ slovenský botanický názov je *vlkovec obyčajný*, ale táto motivácia je menej pravdepodobná. Substantívum *jama* môže poukazovať na zníženú polohu poľa alebo malo význam ‚dolina‘, keďže mohlo pomenúvať aj dolinu.

Vršok (*Vršok*), Bl. *Vršok*; pasienok, dnes už aj časť obce – názov vznikol toponymizáciou apelatíva *vršok* (*vrch* + prípona *-ok* s alternáciou *ch/š*) buď vo význame ‚kopec, hora‘ alebo ‚horná, vrchná časť‘.

Záhumnica/Záhumnice (*Záhumňica/Záhumňice*), Bl. *Záhumňice*; G pl. do/zo *Záhumník*, L sg. v *Záhumňici*; pole – názov sa používa v tvare singuláru i plurálu. Utvoril sa univerbizáciou predložkového názvu *Za humnom*. Podstatné meno *humno* má význam buď ‚hospodárske stavisko slúžiace na úschovu obilia, sena al. hospodárskeho náčinia, stodola‘ alebo ‚pole, záhrada za stodolou alebo medzi domom a stodolou‘.⁴⁵⁾ Prípona *-nica* patrí k typickým príponám v terénnych názvoch, ktorými sa označuje miesto.⁴⁶⁾

V. Blanár⁴⁷⁾ uviedol názvy *Dovňí koňiec*, *Horní koňiec* a *Tabán*. Názvy **Dolný koniec** (*Dovňí koniec*) a **Horný koniec** (*Horní koňiec*) pomenúvajú časti obce, a preto sa zaraďujú už medzi sídelné názvy (ojkonymá). **Tabán** je dnes už iba názov ulice. V. Blanár⁴⁸⁾ uviedol názov poľa alebo kopca *Tabáň* aj v obci Lucfalva (slovensky *Lucina*; v župe Nógrád-Hont) a apelatívum *tabáň* zaradil do rastlinného významového okruhu. Podľa L. Kissa⁴⁹⁾ názov *Tabán* sa do maďarčiny dostal z turečtiny s pôvodným významom ‚garbiarska dielňa‘, alebo mohol mať aj perzský pôvod s významom ‚najstaršia časť dediny‘, čo sa mu však zdalo menej pravdepodobné.

Štruktúrne typy terénnych názvov

Terénne názvy vo Vaňarci sme roztriedili podľa schémy základných štruktúr slovenských terénnych názvov, pričom vychádzame z triedenia M. Majtána:⁵⁰⁾

jednoslovné názvy: *Bideš/Bidoše*, *Boky*, *Hajnal*, *Handáš/Handáše*, *Hlinka/Hlinky*, *Chotár*, *Chrašť*, *Jagreš*, *Kolpachy*, *Lúčne*, *Lúky*, *Šajviet'*, *Tôvik*, *Tálik*, *Vršok*, *Bégov*, *Bulgarka*, *Cerina/Ceriny*, *Dedáčka/Dedáčky*, *Dolinka*, *Kapustnica/Kapustnice*, *Konopiská*, *Kopanice*, *Makov/Makové*, *Prídavky*, *Cezdolina/Cezdoliny*, *Podcesta*, *Záhumnica*, *Templomhet'*;

viacslovné názvy: *Hruškárov vrch/Hruškárový vrch*, *Krátka novina/Krátke noviny*, *Lacova dolina/Lacove doliny*, *Malá Uža*, *Veľká Uža*, *Malé Bidoše*, *Veľké Bidoše*,

⁴⁴⁾ Magyar értelmző kéziszótár, Budapest 1999, s. 357.

⁴⁵⁾ Š. Peciar (ed.), o. c. v pozn. 20, s. 538.

⁴⁶⁾ M. Majtán, o. c. v pozn. 32, s. 24.

⁴⁷⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 106.

⁴⁸⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 102.

⁴⁹⁾ L. Kiss, Földrajzi nevek etimológiai szótára. L–Zs, Budapest 1978, s. 606.

⁵⁰⁾ M. Majtán, o. c. v pozn. 32, s. 22–28.

Makovská hora/Desseffyho hora, Slovácka dolina/Slovácke doliny, Stará vinica/Staré vinice, Kostolný vrch, Užanské vinice, Vaňarecký potok, Veľká novina/Veľké noviny, Vlčia jama;

predložkové názvy: *Na Bidošiach, Pod židovčencami.*

Hoci jazyková asimilácia je v obci pomerne výrazná, terénne názvy nepodľahli natoľko pomad'arčovaniu, pretože praktické orientačné potreby brzdia voľné obmieňanie ich formy a kolektív neprijme ľubovoľnú úradnú obmenu názvu ako pri osobných menách.⁵¹⁾ Ekonomicko-spoločenskými príčinami, predovšetkým tým, že obyvatelia už prestávajú pracovať v poľnohospodárstve a za prácou odchádzajú do iných miest, ale aj zánikom preferovania slovenčiny v bežnej komunikácii dokonca aj medzi najstaršou generáciou, postupne zaniká používanie predovšetkým slovenských chotárných názvov a vedomie obyvateľov Vaňarca o nich.

Význam výskumu a spracovania terénnych názvov je dôležitý nielen z hľadiska lingvistického. Terénne názvy vždy budú poukazovať na slovenské osídlenie obce, na migračné pohyby obyvateľstva, na niekdajšie pestovanie rastlín, ktoré sa dnes už nepestujú alebo sa pestujú len zriedkavo ap., a preto poskytujú informácie aj etnológom, historikom, kartografom, geológom a botanikom. Dôležitú úlohu môžu zohrať pri oživení slovenských tradícií a jazyka v zmiešanom slovensko-maďarskom prostredí.

Po získaní terénnych názvov zo všetkých slovenských jazykových a kultúrnych enkláv v Maďarsku bude možné pripojiť sa k projektu digitálneho spracovania slovenskej anojkonymie a spracovania lexiky slovenských terénnych názvov, ktorý sa realizuje v rámci grantovej úlohy VEGA Výskum lexiky slovenských terénnych názvov v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave a nadviazať na areálové spracovanie v Atlase slovenských nárečí v Maďarsku.⁵²⁾

Skratky

1. VM	1. vojenské mapovanie – Az első katonai felmérés 1763–1785. Budapest 2006 (DVD vydanie)
2. VM	2. vojenské mapovanie – A második katonai felmérés 1806–1869. Budapest 2006 (DVD vydanie)
3. VM	3. vojenské mapovanie – A harmadik katonai felmérés 1869–1887, 1 : 25 000. Budapest 2007 (DVD vydanie)
Bl.	názov z monografie V. Blanára Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku

⁵¹⁾ V. Blanár, o. c. v pozn. 4, s. 74.

⁵²⁾ P. Király (ed.), Atlas slovenských nárečí v Maďarsku, Budapešť 1993.

HSSJ	Historický slovník slovenského jazyka
KM	názov na katastrálnej mape obce Vaňarec v mierke 1 : 10 000
MÉK	Magyar értelmző kéziszótár
pl.	plurál, množné číslo
sg.	singulár, jednotné číslo
SSJ	Slovník slovenského jazyka
SSN	Slovník slovenských nářečí

Literatúra

- P. Király (ed.), Atlas slovenských nářečí v Maďarsku, Budapest 1993.
- V. Blanár, Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku, Bratislava 1950.
- V. Blanár, Morfológické kategórie vlastných mien. In: J. Kačala (ed.), Jazykové kategórie v teórii a praxi, Bratislava 2005, s. 21–52.
- M. Majtán (ed.), Historický slovník slovenského jazyka. 1.–7. zv., Bratislava 1991–2008.
- P. Ďurčo, Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu: Copernicus Programme, project COP-58: ONOMASTICA–COPERNICUS DATABASE. CD ROM. Paris: ELRA – 1998. (Databáza obsahuje stav priezvisk z r. 1995). Pozri <http://slovník.juls.savba.sk/?w=LU%C4%8CENEC&c=Kae9&d=priezviska>
- P. Chrastina – M. Boltžar, Vývoj využívania krajiny slovenskej enklávy Šára. In: A. Kováčová – T. Tušková – A. Uhrínová (eds.), Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre, Békešská Čaba 2011, s. 247–268.
- K. Kálal – K. Kálal, Slovenský slovník z literatúry a nářečí, Banská Bystrica 1923.
- Kartotéka terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave.
- R. Kustárová, Doma v kraji. Zemepisné názvy v Dabaši-Šáre – intravilán. In: A. Kováčová – T. Tušková – A. Uhrínová (eds.), Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre, Békešská Čaba 2011, s. 234–247.
- L. Kiss, Földrajzi nevek etimológiai szótára. L–Zs., Budapest 1978.
- Magyar értelmző kéziszótár, Budapest 1999.
- M. Majtán, Tvary na *-ence* v slovenských nářečiach, Jazykovedný časopis 13, 1962, s. 104–108.
- M. Majtán, Ku kvantite hontiansko-novohradského vrchárskeho nářečia, Jazykovedný časopis 16, 1965, s. 155–164.
- M. Majtán, Z lexiky slovenskej toponymie, Bratislava 1996.
- M. Majtán, Názvy obcí slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997), Bratislava 1998.
- A. Mihalovič, Zemepisné mená Čívu, Budapest 1987.
- J. Ružička (ed.), Morfológia slovenského jazyka, Bratislava 1966.

- Š. Ondruš, Balaton a Pleso, *Nové slovo*, príloha Nedeľa, 27. 11. 1986, s. 2.
- Š. Ondruš, Pleš a Piliš, Spiš a Sepeš, *Nové slovo*, príloha Nedeľa, 4. 12. 1986, s. 2.
- Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika, Skopje 1983.
- K. Palkovič, Z vecného slovníka Slovákov v Maďarsku. In: J. Štolc (ed.), *Jazykovedné štúdie 2*, Bratislava 1957, s. 198–353.
- Š. Peciar (ed.), *Slovník slovenského jazyka*, 1.–8. zv., Bratislava 1959–1968.
- I. Ripka (ed.), *Slovník slovenských nárečí*, 1.–2. zv., Bratislava 1994–2006.
- J. Stanislav, *Slovenský juh v stredoveku*, 1.–2. zv., Martin 1948.
- V. Šmilauer, *Vodopis starého Slovenska*, Praha – Bratislava 1932.
- M. Žiláková, Bulhari v slovenskej obci Čív (Piliscsév). In: I. Valentová (ed.), *Život medzi apelatívami a propriami*, *Jazykovedné štúdie 29*, Bratislava 2011, s. 199–209.

ivetav@juls.savba.sk

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV

Panská 26

811 01 Bratislava

SLOVENSKO